

Hamza Gábor¹

Tótváradi Kornis Károly (Carlos Kornis de Totvárad) életútja és tudományos munkássága

1. Tótváradi Kornis Károly (Carlos Kornis de Totvárad)² 1822. április 19-én született Aradon. 1863. január 27-én hunyt el az Arad melletti mezővárosban, Gyorokon. Édesapja Kornis József sóházi hivatalnok, édesanyja pedig Papp Júlia volt. Bátyja, ifj. Tótváradi Kornis József római katolikus teológiát végzett, majd Gyorok plébánosa lett. Felesége tóthváradgyai Kornis Apollónia (1825–1906) volt, akivel Pesten 1845. november 4-én kötött házasságot. Kornis Károly kitűnő eredménnyel végezte tanulmányait az aradi gimnáziumban. Szegeden tanult bölcsészetet, majd a Pesti Egyetemen jogi tanulmányokat folytatott. Jogi tanulmányait 1842-ben fejezte be. 1843-ban Töketeresbesre kerül. Nevelője volt gróf Andrássy Gyulának (1823-1890), a későbbi miniszterelnöknek és közös külügyminiszternek.

Töketeresbesről a gróf Szapáry családhoz került, ugyancsak nevelőként. E családokkal való kapcsolata révén pályája gyorsan ívelt felfelé. 1844-ben Pesten tett sikerrel ügyvédi vizsgát. Még ebben az évben kinevezték a pesti első bíróság váltótörvényszékhez gyakornoknak, majd fogalmazónak. 1848 áprilisában báró Eötvös József, a Batthyányi-kormány vallás- és közoktatási minisztere meghívta Kornis Károlyt a Pesti Egyetemre helyettes tanárnak. Kornis az egyetem jogi karán büntetőjogot adott elő. Igen hamar, ugyancsak Eötvös József kezdeményezésére, 1848. július 6-án rendes tanári kinevezést nyert. 1849. július 19-én közvándló ügyésznek nevezték ki az országos rögtönítelő bírósághoz. Néhány nap múlva a pesti első folyamodású váltótörvényszékhez helyezték át.

2. Kornis Károly 1848 decemberével kezdődően honvédként harcolt. Előbb Aulich Lajos, majd Asbóth Lajos tábornokoknál törzskari tiszti beosztásban teljesített szolgálatot. A világosi fegyverletétel után menekülnie kellett. Távollétében, 1850-ben halálra ítélték és jelképesen, „in effigie” fel is akasztották. Hónapokon át az Alföldön bujdosott, majd később a Csanád vármegyében honos Návay család fiainak nevelőjeként Belgiumba (Brüsszelbe), majd Svájcba, Franciaországba és végül Londonba menekült.

Londont elhagyva Kornis Károly az Amerikai Egyesült Államokba emigrált. New York City-ben 1853. október 15-én megalapította az első amerikai magyar nyelvű lapot, „Magyar Száműzöttek Lapja” címmel.³ A lapnak azonban igen kevés, összesen 41 előfizetője volt és 1853 decemberéig csupán hat száma jelent meg. A lap megszűnését követően, keresettel nem rendelkezve, gyári munkásként dolgozott. Szerény anyagi körülmények között élve ezekben az években magas szinten elsajátította a fotografálás mesterségét („művészetét”) és két magyar emigráns társával, báró Alvinczy Lászlóval és Birányi Istvánnal 1854 nyarán Brazíliába utazott. Brazíliában Rio de Janeiróban telepedett le honfitársaival. Rio de Janeiróban egy ideig mint ismert fényképész működött. Az általa alapított „fényirdai szalon” – korabeli kifejezést használva – a brazil nagyváros társadalmi és kulturális életében jelentős szerepet töltött be.

¹ Egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) rendes tagja, Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE), Állam- és Jogtudományi Kar, email: gabor.hamza@ajk.elte.hu

² Tótváradi Kornis Károly életútjára nézve ld.: Vasváry Ödön: Tótváradi Kornis Károly. In: Vasváry Ödön: Magyar Amerika. Szeged, 1988. 114-116.o.

³ Ld. Ács Tivadar: Az első amerikai magyar újság, a „Magyar Száműzöttek Lapja” és szerkesztője, Kornis Károly. In: Ács Tivadar: Magyarok Amerikában. Budapest, 1944.

3. Kornis Károly Rio de Janeiróban közmegbecsülésnek örvendő, igen jövedelmező ügyvédi tevékenységet folytatott. Rio de Janeiróban hosszú időt, nyolc esztendőt (1854-1862) töltött el. Több hosszú utazást is tett Dél-Amerikában. Rio de Janeiróban ügyvédi munkája mellett tudományos munka végzésére is jutott ideje. Tanulmányt írt a polgári házasság (*casamento civil*) elfogadásának szükségességéről. Kornis Károly "O casamento civil o direito do poder temporal em negocios de casamentos" című munkája 1858-ban jelent meg portugál nyelven. A munka vitairat, egyfajta "pamflet" volt, melyben Kornis Joaquin Pinto de Campos egyházi író munkájára reflektált. Joaquin Pinto de Campos, mint pap ugyanis az egyházi házasságkötés (*casamento religioso*) kizárólagossága mellett érvelt. Ezt a munkáját lefordították német nyelvre és "Das neue Ehe-Gesetz" címmel 1862-ben Hamburgban megjelentették.

Kornis Károlyt munkája elismerésül a Rio de Janeirói Szent Pál Akadémia tagjává választotta. Nem ismert, hogy Kornis milyen aktivitást fejtett ki a Szent Pál Akadémia tagjaként. A brazil császár, II. Péter (Don Pedro II), aki 1840 és 1889 között uralkodott, Rio de Janeiróban, az egyetemen tanszéket ajánlott fel számára. Kornis azonban ezt a megtisztelő felkérést nem fogadta el. A már új hazájában, Brazíliában is jól ismert és tekintélynek örvendő magyar jogtudós a polgári házasság szükségességének kérdéséről három tanulmányt jelentetett meg portugál nyelven 1860-1861-ben. E munkáiban Kornis a polgári jog, a kánonjog (egyházjog) és az egyháztörténet kiváló ismerőjének bizonyult. Mivel a vegyesházasságokat (*matrimonia mixta*) illetően protestáns álláspontot fogadott el, ezek a munkái Rómában indexre (*index librorum prohibitorum*) kerültek.

4. Komoly figyelemre számot tartó a "Processus Villa Nova de Minho pars criminalis discussione juridica pertractata" (Rio de Janeiro, 1856.) című írása. E munkájának aktuális vonatkozása az volt, hogy Rio de Janeiróban halt meg ebben az időben a milliomos Visconda de Villa Nova, aki után hatalmas vagyon maradt. A hagyatékon az örökösök nem tudtak jogvita, per indítása nélkül megosztózni. Kornis e per alkalmából írta ezt a nagy feltűnést keltő, széles körben ismertté váló munkáját. Ebben a művében a jórészt, kodifikáció hiányában szokásjogon (*direito consuetudinário* vagy *direito costumeiro*) alapuló brazil öröklési jogot (*direito das sucessões*) foglalja rendszerbe.

5. Feltétlenül említést érdemel 1857-ben jelent meg – hat kötetben – latin nyelvű könyve "Institutiones Grammaticae Latinae" címmel, mely évtizedeken át Brazíliában a latin nyelvoktatás alapjául szolgált és még ma ismert, tankönyvként valamint szótárként is használt munka. A hatkötetes munka filológiai szempontból is jelentős, mivel szerzője ebben a művében a latin és a portugál nyelv közötti kapcsolattal is foglalkozik.

Kornis Károly Rio de Janeiróban már az 1850-es évek második felében ügyvédként (*advogado*) hírnévre tett szert. 1855 februárjában nagyobb utazást tett a brazil császárság belsejében. Brazílián kívül Chilében is járt. A fővárost, Santiago de Chile-t, Valparaisót és az exotikus csendes-óceáni Juan Fernandez-szigeteket látogatta meg.

6. Kornis 1857-ben súlyosan megbetegedett. 1862-ben elhatározta, hogy visszatér hazájába. A Brazíliában élő protestánsok, elsősorban luteránusok, akiknek védelmében a jog, elsősorban a házassági jog (*ius matrimoniale*) területén sokat tett, egy számtalan névaláírással ellátott díszes albummal ajándékozták meg elutazása előtt. 1862 júliusában hajóra szállt, és jó másfél hónapon át tartó út után Párizsba érkezett. Párizsban két hónapot töltött. A francia fővárosban az osztrák nagykövetség útlevelét nem láttamozta. Kornis ezért Münchenbe utazott és a bajorországi osztrák követségnél folyamodott amnesztiáért. Mivel a hazatérési engedélyt nem kapta meg, október 27-én amnesztia nélkül indult Magyarországra. Szülővárosába, Aradra október végén érkezett. Néhány napos pihenés után, bátyjához, ifjabb Kornis József gyoroki katolikus plébánoshoz utazott. Gyorokon jutott el hozzá a november 19-én kelt császári és királyi amnesztia. Rövid betegség után bátyja házában hunyt el.

5. A jeles brazil jogtudós, Augusto Teixeira de Freitas (1816-1883) a Consolidação das Leis Civis (1857) és a 4908 szakaszt, artikulust tartalmazó Esboço de Código Civil (1860-1864) szerzője szoros szakmai kapcsolatban volt az ugyancsak Rio de Janeiróban élő Kornis Károllyal. Kornis hatással volt a jeles brazil jogtudósra a Consolidação das Leis Civis és az Esboço de Código Civil éveken át tartó előmunkálatai során. Vonatkozik ez különösen az Esboço családi jogi (személyi jogi) és öröklési jogi rendelkezéseire. Nézetünk szerint nem tekinthető kizártnak az, bár erre vonatkozóan nem rendelkezünk konkrét adatokkal, hogy Kornis az Esboço általános rendelkezései megfogalmazása körében is hatással volt a brazil kodifikátorra.

6. A néhány évvel ezelőtt elhunyt Silvio Meira professzor, a római jog és a jogtörténet nemzetközileg is elismert művelője, akit e tanulmány szerzője személyesen is ismert, két kiadásban is megjelent munkájában ("Teixeira de Freitas, o juriconsulto do Império", a második kiadás Rio de Janeiróban 1983-ban jelent meg) utal erre a fontos, magyar vonatkozású szakmai kapcsolatra. Nemzetközi kongresszusokon való találkozásaink alkalmával többször is elismeréssel nyilatkozott Kornis Károlyról, hangsúlyozva a jeles magyar jogász és jogtudós hozzájárulását a brazil magánjogi kodifikációhoz.

Több brazil szerző is foglalkozik tanulmányában Kornis Károly (Carlos Kornis de Totvárád) munkásságával, így Oliver Ónody⁴ és Gizlene Neder⁵. Kornis Károly (Carlos Kornis de Totvárád) munkássága Andrés Bello (1781-1865) révén Chilében, Dalmacio Vélez Sársfield (1800-1875) közvetítésével pedig Argentínában, Paraguayban, Uruguayban és Nicaraguában is ismert.⁶

⁴ Ld. OLIVER ÓNODY: *Um jurista e Historiador Húngaro no Brasil no Século Passado*. Revista do Instituto Histórico e Geográfico Brasileiro vol. 316 – julho/setembro – 1977 283-358.o.

⁵ Ld. GIZLENE NEDER: *Idéias Jurídicas e Direitos Civis de Imigrantes no Segundo Reinado*. In: Associação Nacional de História – ANPUH XXIV Simpósio Nacional de História – 2007. São Leopoldo, 2007. 1-8. pp.

⁶ Kornis Károly fontosabb művei az alábbiak: Az 1848. 9-dik törvényzikk 5. §-a. Vác, 1848.; Eljárési rendszer a rögtönítélő bíróságok számára, Pest, 1849.; Értekezések a büntetőjog köréből. Budapest, 1849.; Processus Villa Nov de Minho pars criminalis discussione juridica pertractata. Rio de Janeiro, 1856.; Institutiones Grammaticae Latinae. Rio de Janeiro, 1857. I-VI. kötet; O casamento civil o direito do poder temporal em negocios de casamentos. Discussão juridico-historico-theologica em duas partes. Parte primeira juridico-historica. Rio de Janeiro, 1858. /Németül: Das neue Ehe-Gesetz. Hamburg, 1862./; Discussão sobre os principios, que devem reger o procedimento e o juicio na questão de escriptos de assignatura particular, arguidos de falsidade de assignatura. Rio de Janeiro, 1860.; Os negocios do matrimonio no Imperio do Brasil: com a exposição da proposta do governo a dos differentes pareceres sobre uma lei matrimonial. Rio de Janeiro, 1960.; Refutação da doutrina do dr. Braz Florentino Henriques de Souza: apresentada na sua obra o casamento civil e o casamento religioso. Rio de Janeiro, 1860.; Reflexões sobre a emenda substitutiva. Rio de Janeiro, 1861.; Exposição de processo de concurso. Rio de Janeiro, 1862. és Váltóeljárési rendszer. Pest, 1874. (Kornis Károly halála után Cholnoky Viktor adta ki)

